

Thuis zijn in de wereld

Bespreking van:

R. Devisch, *Culturele bemiddeling en economische mondialisering, Monografieën over interculturaliteit*, 1, Mechelen, Centrum voor internationaal management en interculturele communicatie (CIMIC¹), en Antwerpen (EPO), 1997.

Vanuit de bezorgdheid dat er op hogeschoolniveau dringend moest worden nagedacht over "een nieuwe cultuur, die de confrontatie – of de dialoog? – met de economische en politieke globalisering zal moeten aangaan", werd in 1995 de opleiding 'Intercultureel management' opgestart aan de Katholieke Hogeschool Mechelen. "Binnen de opleiding gaan we ervan uit dat een reële en authentieke ontmoeting met andere culturen verhelderend en verrijkend kan zijn voor de moeilijkheden waarin onze eigen cultuur zich bevindt. Het wordt lastig en pijnlijk om zich met eigen haar uit het moeras te trekken. De oogverblindende 'oplossing' van de nivellerende globalisering (...) is geen echte oplossing. De voortschrijdende globalisering ongedaan maken is echter ook niet meer mogelijk. Wat dan wel?" Zo zet Marc Colpaert de toon in zijn voorwoord bij voorliggend essay. Om dat denkwerk op een ernstige manier gestalte te geven werd een sa-

menwerkingsverband tot stand gebracht tussen groepen die van dichtbij te maken krijgen met de nieuwe mondiale werkelijkheid. Zo ontstond CIMIC, Centrum voor internationaal management en interculturele communicatie*. Met de *Monografieën over interculturaliteit* wil men uitdrukking geven aan het denkwerk en de dialoog die via de opleiding, gastdocenten en participanten totstandkomen.

Dit eerste essay is een uitwerking van het gastcollege dat door René Devisch, hoogleraar in de antropologie aan de K.U. Leuven en thuis in centraal Afrika, bij het afsluiten van het eerste academiejaar gegeven werd. Het bestaat uit vier delen.

Het eerste deel brengt een samenvatting van een aantal centrale kritieken op het vooruitgangdenken zoals toegepast op de landen van het Zuiden. Het ontwikkelingsdenken met zijn op

1 CIMIC, Zandpoortvest 13, 2800 Mechelen

.....

westerse leest geschoeide projecten trekt de lijn van het oude koloniale beschavingsoffenief door. Beiden zijn gebaseerd op het modern-wetenschappelijk credo met zijn instrumentele benadering van de werkelijkheid. Maatschappelijke vooruitgang is dan een kwestie van een wetenschappelijk-technisch-economische inhaalbeweging. Daarbij is "de nooit bevroegde liberaal-materialistische vooronderstelling dat het individu vooreerst gericht is op levensonderhoud, een maker is van verbruiksgoederen en een dienaar van het eigen voordeel binnen een wereld van schaarste". (p.22) Dat cultuursystemen op een geïntegreerde wijze vorm geven aan een existentiële ethiek die beantwoordt aan het geheel van levensverwachtingen, wordt daarbij vergeten. De blik van de westerse manager haalt met zijn wetenschappelijke categorieën het culturele geheel van betekenissen en waarden uit elkaar. Zo ziet hij slechts achterlijkheid in plaats van de kracht en de mogelijkheden van een levende cultuur.

In het tweede deel besteedt Devisch aandacht aan het proces van *economische mondialisering versus uitsluiting* van hele groepen en regio's. Daarin sluit hij zich aan bij de bekende stelling dat juist het leidmotief van de moderne economie, nl. het schaarsteconcept en daarmee geassocieerde begrippen zoals behoefte, nutswaarde en comfort, mee aan de basis liggen van toenemende schaarste aan land, water, welzijn, tijd, stilte, gezondheid..., van het verkeren van ontwikkeling in haar tegendeel. In die lijn gaat het ook niet op om bijv. de ontwikkeling in Afrika vooral als "een verhaal van gemiste kansen" te bekijken. "Het is ook het verhaal van een, in technologisch en organisatorisch opzicht, superieur beschavingsopzet die precies

wegens zijn universalistisch credo niet wist hoe zich aan te passen en hoe in te haken op de vreemde sociopolitieke dynamiek en de socioculturele weefsels van die landen." (p.35) In de *topdown* benadering van kolonisering en ontwikkelingssamenwerking "werd de lokale cultuur bij de startfase van het project over het hoofd gezien, doch a posteriori als zondebok gebruikt ingeval van mislukking". (p.37)

Onder de titel "Inter-dependentie" gaat Devisch vervolgens na hoe de cultuur weerwerk biedt aan economisch expansionisme, technocratische mondialisering en nivellering van mens- en wereldbeeld. In hun verzet tegen de mondialisering ontdekken onderliggende groepen opnieuw hun eigen cultuur, en zetten die in als een strijdwapen. Binnen de globaliseringsdynamieken leidt deze culturele assertiviteit tot een reappropriatie van ingevoerde modellen. Zo ontstaan er regionale economische en culturele dynamieken die ten dele haaks staan op de economische mondialisering. Hierbij wordt er ook een verband gelegd met 'oikologische' bewustwording. Het herontdekken van de eigen cultuur gaat hand in hand met de aandacht voor het wonen op een concrete plaats die een thuis (*oikos*) is. Het oikologische denken bevordert een epistemologie die recht doet aan een cultuur-specifiek vertoeven in de wereld. Het is daarbij belangrijk om taal, symbolen, rituelen, verhalen, kunst niet als "culturele artefacten" te beschouwen, "maar als *generatieve* processen in de opbouw en interpretatie van een wereld die fundamenteel is voor het voortbestaan van een groep. Elke cultuurgemeenschap ontwikkelt haar eigen benadering van behoefte, betekenisvolheid, gezondheid, schoonheid, natuurlijk milieu." Cultuur is dan ook niet zomaar

een facet van een maatschappelijke ordening. Zij is eerder "de mogelijksvoorwaarde voor ontwikkeling", en "bepaalt het hele programma, de toonaard, het ritme, de bezetting en de finaliteit van het samenspel tussen organisaties en partners in de ontwikkelingsamenwerking". (p.50)

In verband met cultuurbemiddeling onderscheidt Devisch dan drie perspectieven. Als de innerlijkheid van vele gemeenschappen is cultuur allereerst "als de dagdagelijkse, ongecensureerde en sterk gevoelsmatige en lichaamsbetrokken praktijk tot op zekere hoogte een determinerende factor in de interculturele ontmoeting". (p.51) Cultuur kan vervolgens variëren afhankelijk van innovaties of grondige demografische, economische, klimatologische en sociale veranderingen. Zo kunnen het opkomend utiliteitsdenken, alsook de mondiale spelregels de lokale sociale culturele dynamiek herkneden. Tenslotte kunnen nieuwe beleidsmaatregelen leiden tot verandering in houding, participatie, positiebepaling of zelfredzaamheid, en dus tot een leerproces en verandering in de culturele betekenisgeving en identiteit. Devisch waarschuwt echter de weerbaarheid of de immuniteit van een culturele logica niet te onderschatten. Hij pleit er dan ook voor om andere culturen van binnen uit te benaderen. "Ontmoeting tussen culturen (...) impliceert een verwondering die vervreemding en diversiteit toelaat. Ze veronderstelt ook dat de basale waarden, concepten, levensopties en epistemologieën in een gegeven cultuur uiteindelijk en slechts in de diepte gewaardeerd kunnen worden in de termen van die cultuur." (p.56) Voor het ontwikkelingswerk impliceert dat een ethisch engagement dat het gangbare economische en technokratische den-

ken als inadequaats achter zich laat

In het korte slotdeel schetst Devisch dan een nieuw profiel van de *ontwikkelingswerker als cultureel bemiddelaar*. Bij de bemiddeling komt het er niet alleen op aan de socioculturele belemmeringen en blinde vlekken te helpen verduidelijken, maar ook de bronnen voor zelfemancipatie aan het licht te brengen.

Dit interessante essay is door zijn gecondenseerdheid geen vlot weggevoertje. Dat wordt echter gecompenseerd door het achteraan afgedrukte interview van Jean-Pierre Rondas met René Devisch en Thierry Verhelst (*Zuid-Noord Netwerk voor Culturen*) voor *Wereldbeeld* (VRT-radio 3) van 24 november 1996.

Jef Peeters